

Rapport | 2015-02-12

Strukturplan

För Södertälje kommuns folkbibliotek

Albin Lindström
Utredare
Enheten för utredning och hållbarhet
Telefon (direkt): 08-523 014 82
E-post: albin.lindstrom@sodertalje.se

Innehållsförteckning

STRUKTURPLAN FÖR SÖDERTÄLJES FOLKBIBLIOTEK	3
1. INLEDNING.....	4
2. BAKGRUND	5
3. ANALYSVERKTYGET TILLGÄNGLIGHET	6
3.1 Geografisk tillgänglighet	6
3.2 Fysisk tillgänglighet och öppethållande	6
3.3 Bemötande och utbud	7
3.4 Digital tillgänglighet.....	7
4. BIBLIOTEKEN I SÖDERTÄLJE	7
5. ANALYS AV DEN NUVARANDE BIBLIOTEKSSTRUKTUREN	8
5.1 Geografisk placering	8
5.1.1 Stadsbiblioteket – en mötesplats i centrum	9
5.1.2 Järna – kulturhus med resurs för södra kommundelarna.....	10
5.1.3 Enhörna, Mölnbo och Hölö – renodla skolbiblioteken	10
5.1.4 Lokala mötesplatser behövs i ytterområdena	10
5.1.5 Återuppbyggnad av Hovsjö bibliotek	12
5.1.6 Utveckla bibliotek som mötesplatser i Fornhöjden och Ronna.....	12
5.1.7 Bokbuss – utred möjligheten och omfattningen.....	12
5.2 Fysisk tillgänglighet	13
5.2.1 Stadsbiblioteket	13
5.2.2 Järna	13
5.2.3 Enhörna, Mölnbo och Hölö.....	13
5.3 Öppethållande.....	13
5.3.1 Utveckla Meröppet bibliotek i Järna	14
5.4 Bemötande och innehåll	15
5.5 Digital tillgänglighet.....	17
6. FÖRSLAG PÅ ÅTGÄRDER FÖR EN FÖRBÄTTRAD BIBLIOTEKSSTRUKTUR	19
6.1 2015-2016.....	19
6.2 2017	20
6.3 2018-2020.....	20

STRUKTURPLAN FÖR SÖDERTÄLJES FOLK- BIBLIOTEK

Sammanfattning

Strukturplanen för Södertäljes folkbibliotek har genomförts enligt det uppdrag som presenterades i biblioteksplanen; att under 2014 se över och komma med förslag på en utökad biblioteksstruktur som tillgodoser tillgängligheten till bibliotek för fler kommuninvånare. En översyn av biblioteksstrukturen har gjorts utifrån olika aspekter på tillgänglighet. Analysen visar på behovet av en tredelad struktur som säkerställer tillgången till bibliotek i centrum, stadsdelarna och på landsbygden. Den nuvarande biblioteksstrukturen speglar inte kommunens geografi och befolkningmässiga. Därför föreslås en utveckling av biblioteksstrukturen under de kommande fem åren. Förslagen innebär:

- En översyn av lokalerna i stadsbiblioteket,
- Öppnandet av en ny biblioteksfilial med placering i Hovsjö Hub,
- En nedläggning av folkbiblioteksverksamheten i Enhörna, Hölö och Mölnbo - resurserna riktas om så att dessa bibliotek kan fokusera på rollen som skolbibliotek,
- Resurserna från folkbiblioteksdelen i Enhörna, Hölö och Mölnbo omfördelas till Järna så att öppethållande och utbud här kan ökas på,
- Med nya, tillgängliga lokaler skulle biblioteket i Järna kunna bli en central mötesplats i Järna och även kunna täcka biblioteksbehovet i de södra kommundelarna. En flytt av biblioteket till kulturhuset Futurum bör därför åter diskuteras,
- Kultur- och fritidskontoret ska tillsammans med utbildningskontoret utreda möjligheterna till att återinföra en bokbuss i Södertälje kommun,
- Resurser bör också tilldelas biblioteken i Södertälje så att det är möjligt att stärka det digitala biblioteket och arbetet med detta, öka på medieanslagen och stärka personalens kompetens i biblioteksorganisationen,
- Vidare bör möjligheterna att stärka bibliotekstillgången även i Ronna och Fornhöjden utredas.

1. INLEDNING

Utöver bibliotekslagen är biblioteksplanen den kommunala bibliotekverksamhetens högsta styrande dokument. Södertälje kommuns biblioteksplan antogs av kommunfullmäktige den 28 april 2014. I planen anges färdriktningen för kommunens biblioteksverksamhet de kommande åren. Ett av de utpekade uppdragen i biblioteksplanen var att under 2014 se över och komma med förslag på en utökad biblioteksstruktur som tillgodoser tillgängligheten till bibliotek för fler kommuninvånare.

Biblioteken i Södertälje kommun är uppdelad på folk- och skolbibliotek. Utbildningskontoret ansvarar för skolbiblioteken och kultur- och fritidskontoret för folkbiblioteken. Inom utbildningskontoret pågår för närvarande ett långsiktigt utvecklingsarbete för att lyfta kvaliteten på kommunens samtliga skolbibliotek.

Folkbiblioteksverksamheten i Södertälje består av fem bibliotek vilka är fördelade på stadsbiblioteket i Luna kulturhus samt på de fyra biblioteken i kommundelarna; Enhörna, Järna, Hölö och Mölnbo. Parallellt med de fysiska biblioteken finns biblioteksverksamheten också tillgänglig via webben - det digitala biblioteket kan därmed sägas utgöra ett sjätte bibliotek.

Södertälje är en dynamisk stad som de senaste decennierna genomgått en rad förändringar, vilket även gäller folkbiblioteksverksamheten. Dessa förändringar har ofta skett kortsiktigt utan helhetsgrepp, vilket på sikt har skapat en biblioteksstruktur som inte är optimalt anpassad efter kommunens behov och förutsättningar. För att fortsätta vara relevant som källa för information, kunskap och intressanta möten måste också biblioteken vara föränderliga och spegla staden och dess invånare.

Syftet med denna strukturutredning är att ta fram förslag till åtgärder som bidrar till en bredare och effektivare tillgång till biblioteksservice utifrån lagens skrivning om allas tillgång till biblioteksverksamhet. Med sjunkande utlåningssiffror, minskat läsande hos barn och unga och en försämrad språkutveckling ligger denna strukturutredning rätt i tiden för Södertälje.

Staden har många utmaningar. Med denna utredning hoppas vi kunna komma åt både biblioteksstrukturen och flera av de utmaningar som finns i kommunen framöver.

Utredningen beskriver kriterier för bedömning av de olika biblioteken, främst utifrån olika aspekter på tillgänglighet. En samlad analys och bedömning av biblioteksstrukturen har utmynnat i prioriteringar och förslag till förändring av den nuvarande strukturen. Arbetet med strukturutredningen har skett i samarbete mellan enheten för utredning och hållbarhet, bibliotekschefen samt chefen för kultur- och fritidskontoret. Diskussioner om bibliotekets plats och roll i staden har även förts med representanter från samhällsbyggnadskontoret.

2. BAKGRUND

Från att utvecklingen för biblioteken i Sverige under 1900-talets andra hälft gått rakt uppåt, innebar 1990-talet och den ekonomiska krisen under årtiondets första år att biblioteken drabbades av stora nedskärningar, med minskade inköp av böcker och tidsskrifter samt minskade öppettider som följd. Detta skedde inte minst i Södertälje.

Nedskärningarna och nedprioriteringarna av bibliotekverksamheten i Södertälje har fått till följd att bland annat personaltäteten, personalens utbildningsnivå och medieinköpen är betydligt lägre i Södertälje än i många andra kommuner i länet och i landet. Parallellt med denna utveckling ökade dock besöken och antalet utlån på biblioteken under 90-talet.

Under 60- och 70-talet öppnades nya biblioteksfilialer i Ronnaskolan, Västergårdsgymnasiet, Hovsjöskolan och på fängelserna Hall och Håga. I samband med kommunsammanslagningen tillkom biblioteken i Enhörna, Hölö, Järna, Mölnbo och Nykvarn. Med kommunfelsreformen 1989 övergick flera av de tidigare filialbiblioteken i kommunen till kommunfelsbibliotek. Övriga biblioteksfilialer har idag lagts ned, senast filialen i Hovsjö som försvann i samband med en brand 2009.

Fram till 1994 rullade en biblioteksbus i Södertälje kommun som ett komplement till de fysiska biblioteken, bussen bidrog till att säkerställa att alla kommuninvånare hade tillgång till böcker och andra medier.

Södertälje kommuns stadsbibliotek har legat i Luna kulturhus sedan 1978. År 2006 fick biblioteket på grund av besparingar minska lokalytorna och hela nedervåningen togs bort. Sedan dess har lokalen minskats avsevärt ytterligare två gånger.

Dessa faktorer; kommunsammanslagningen och kommunfelsreformen - nedskärningar och nedprioriteringar, har skapat den biblioteksstruktur som Södertälje har idag. En obalanserad och till viss del ogenomtänkt struktur som i väldigt liten utsträckning speglar kommunens geografiska och befolkningsmässiga förutsättningar.

Utlåningssiffrorna är låga i Södertäljes, trots det är folkbiblioteken relativt välbesökta. Biblioteket fyller en viktig roll som mötesplats, ett offentligt rum med låga trösklar utan krav på motprestation. I snitt besöker varje Södertäljebo ett bibliotek åtta gånger per år.

3. ANALYSVERKTYGET TILLGÄNGLIGHET

För att analysera och kunna dra slutsatser av den nuvarande biblioteksstrukturen behövs verktyg utifrån vilka vi kan utföra analysen. I bibliotekslagen 6 § anges att ”Varje kommun ska ha folkbibliotek. Folkbiblioteken ska vara tillgängliga för alla och anpassade till användarnas behov. Folkbibliotekens utbud av medier och tjänster ska präglas av allsidighet och kvalitet.” Ur denna paragraf kan vi hämta det verktyg som bör ligga till grund för en analys av biblioteksstrukturen i Södertälje kommun.

Tillgänglighet är det centrala begreppet i lagtexten och så även i det uppdrag som formulerades i biblioteksplanen om att komma med förslag på en utökad biblioteksstruktur som tillgodoser tillgängligheten till bibliotek till fler kommuninvånare. Nedan presenteras ett antal identifierade aspekter av tillgänglighet som sedan används i analysavsnittet.

3.1 Geografisk tillgänglighet

En av huvudaspekterna i att biblioteken ska vara tillgängliga för medborgarna handlar om bibliotekens *geografiska placering*. Två aspekter som kan vara av vikt vad det gäller geografisk placering handlar dels om kommunallagens ”likställighetsprincip”, vilket innebär att en kommun ska behandla sina medborgare lika. Till denna princip kan tillgången och närheten till ett bibliotek kopplas. Vissa kommuner har genom mål uttryckt ett maxavstånd till närmsta bibliotek, i antingen kilometer eller i restid med kollektivtrafik. Något sådant mål kring geografisk närhet saknas i Södertälje kommun.

Den andra aspekten handlar om att biblioteken bör vara placerade på platser där människor vanligtvis rör sig. Närheten till tätortscentrum, kollektivtrafik, skolor och större arbetsplatser är exempel på sådana platser. En geografisk placering kan dock skifta i attraktivitet över tid. En plats som tidigare myllrade av folk kan på grund av förändringar i stadsbilden förlora sin roll.

3.2 Fysisk tillgänglighet och öppethållande

Kommuner är vanligtvis relativt bra på att säkerställa den *fysiska tillgängligheten* i bibliotekslokaler. Hög och sänkbara lånediskar och databord, framkomlighet för rullstolar och permobiler, samt hissar är exempel på aspekter som påverkar den fysiska tillgängligheten i offentliga lokaler så som bibliotek. Ljud och ljus, lokalernas färgsättning, hyllornas placering och utseende samt möjligheten till att sitta ned är andra relevanta aspekter på fysisk tillgänglighet i bibliotek. Barn- och ungdomar är en prioriterad målgrupp, en målgrupp som dessutom kräver anpassade lokaler anpassade efter deras behov och förutsättningar.

Bibliotekets *öppethållande* utgör en viktig aspekt av tillgängligheten. Ett ambitiöst och varierande öppethållande som möjliggör för alla att kunna besöka biblioteket på sina villkor, är en viktig kvalitets- och tillgänglighetsaspekt. Södertälje kommun har idag inga mål kring öppethållande på de olika biblioteken. Många i Södertälje pendlar dagligen in eller ut från de olika delarna av kommunen. Detta är en viktig aspekt att tänka på vid planerandet av bibliotekens öppettider.

3.3 Bemötande och utbud

Personalens *bemötande* är en annan viktig aspekt på tillgänglighet. Det handlar om att kunna få tydlig och korrekt information, hjälp på olika språk och ett bemötande anpassat efter besökarnas olika behov. Personaltätheten och personalens kompetensnivå påverkar bemötandet och utgör därför viktiga aspekter på tillgänglighet. I en kommun som Södertälje där utbildningsnivå är förhållandevis låg och många talar andra språk än svenska är ett professionellt bemötande extra viktigt.

Också det som möter besökaren på biblioteket, själva utbudet, är tillgänglighet. Utbud handlar om mediernas mängd, relevans och aktualitet, hur efterfrågade de är, antalet dagstidningar och databaser liksom en levande programverksamhet för barn och vuxna.

3.4 Digital tillgänglighet

Det blir allt viktigare med den *digitala tillgängligheten*. Utvecklingen går mot att allt fler besöker biblioteket online och fler bibliotekstjänster blir tillgängliga via internet. Datavaran skiljer sig mycket mellan olika användare och bland annat funktionsnedsättningar kan skapa hinder för delaktighet. Den digitala tillgängligheten kan delas upp i flera aspekter; den digitala infarstrukturen med bibliotekets webbsida, det digitala beståndet av medier (e-böcker, digitala dagstidningar osv) samt det viktiga arbetet med att stärka besökarnas digitala kompetens.

4. BIBLIOTEKEN I SÖDERTÄLJE

Folkbiblioteksverksamheten i Södertälje kommun är idag fördelad på fem fysiska enheter, stadsbiblioteket samt de fyra kommunalsbiblioteken i Järna, Mölnbo, Enhörna och Hölö.

- **Stadsbiblioteket**
Södertäljes stadsbibliotek har legat centralt i Luna sedan 1978, lokalerna har förändrats genom åren och bibliotekets yta har succesivt minskat. Idag är biblioteket lokaliserat på Lunahusets mellanvåning tillsammans med konsthallen och Nova.
- **Järna bibliotek**
Kommunalsbiblioteket i Järna är sedan 1979 lokaliserat centralt i en lokal på bottenplan på Storgatan.
- **Enhörna bibliotek**
Det kombinerade folk- och skolbiblioteket i Enhörna ligger på andra plan i Vallaskolans lokaler.
- **Hölö bibliotek**
Folk- och skolbiblioteket i Hölö ligger en trappa ned i Hölöskolan med ingång genom skolans huvudingång.
- **Mölnbo bibliotek**
Mölnbo bibliotek är placerat i Mölnboskolan på markplan och är ett kombinerat folk- och skolbibliotek.

- **Det digitala biblioteket**

Det digitala biblioteket har samma kärnvärden som de fysiska. Det digitala biblioteket synliggör de fysiska biblioteken digitalt samt driver och utvecklar digital teknik och verksamheten i de fysiska biblioteken. Samtidigt bör det digitala biblioteket betraktas som ett eget bibliotek med ett unikt utbud och tjänster.

5. ANALYS AV DEN NUVARANDE BIBLIOTEKSSTRUKTUREN

Analysen av biblioteksverksamheten ur en tillgänglighetssynpunkt tar sin utgångspunkt i de fem aspekter på tillgänglighet som tidigare identifierats; geografisk placering, fysisk tillgänglighet, öppethållande, bemötande och utbud samt digital tillgänglighet.

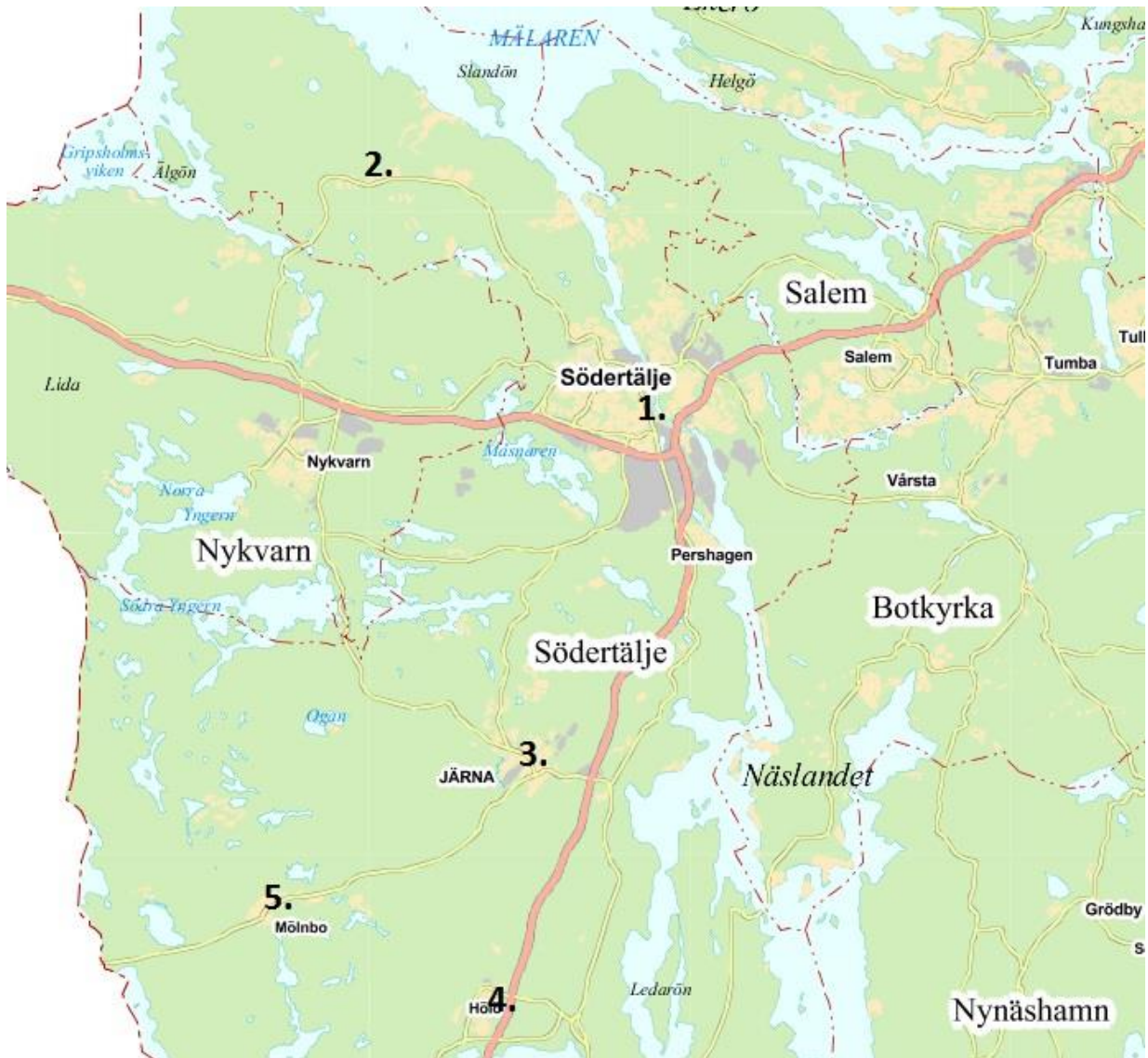
5.1 Geografisk placering

Varje kommun har sin specifika karaktär och biblioteksverksamheten bör spegla kommunens förutsättningar. Södertälje kommun utmärker sig genom en tydlig stadskärna, tätbebyggda ytterområden och landsbygd, en tredelad biblioteksbehovsstruktur.

De senaste decenniernas händelser, som kommunsammanslagningen, kommundelsreformen och nedprioriteringar av biblioteksverksamheten har skapat en struktur som är relativt obalanserad. Stadskärnan och kommundelarna är välförsedda med bibliotekstjänster genom stadsbiblioteket och kommundelsbiblioteken medan stadens ytterområden idag har en betydligt sämre tillgång till bibliotekstjänster sedan de tidigare filialerna försvann.

Generellt brukar stadskärnor ofta kännetecknas av ett modernt stadsbibliotek med plats för allehanda medier, möten och kultur. En oas utan kommersens brus. I de tätbefolkade ytterområdena återfinns ofta biblioteksfilialerna. De fungerar både som klassiska bibliotek men fyller även en viktig roll som mötesplatser i områdena och en kontaktyta mot kommunen. Landsbygden är mer glesbefolkad vilket gör det svårare att driva biblioteksverksamhet. Biblioteksbuskar är därför ett viktigt komplement som kan användas för att säkerställa tillgången till bibliotek. Inte sällan förser bussarna både allmänheten och förskolor med böcker och andra medier, i vissa kommuner har man valt att helt fokusera resurserna till barn i förskoleåldern.

1. Stadsbiblioteket, 2. Enhörna bibliotek, 3. Järna bibliotek, 4. Hölö bibliotek, 5. Mölnbo bibliotek

5.1.1 Stadsbiblioteket – en mötesplats i centrum

Stadsbiblioteket är sedan 1978 placerat i Luna kulturhus mitt i centrum. I fråga om central placering är det svårt att finna en mer central plats. Biblioteket lever dock ett undanskymt liv i centrum och saknar den framträdande och tillgängliga plats ett stadsbibliotek bör ha. Ett nytt kulturhus och bibliotek skulle kunna framhäva biblioteket mer i centrum och på så sätt öka attraktiviteten. Dessa tankar bör fångas upp i den pågående centrumutveckling som pågår i Södertälje. Ett nytt kulturhus har diskuterats men dessa tankar är fortfarande bara på tankestatiet.

5.1.2 Järna – kulturhus med resurs för södra kommundelarna

Även folkbiblioteket i Järna ligger centralt i tätorten och har stor potential att utvecklas som en mötesplats för de boende i kommundelen. Lokalen ligger idag en trappa ned och är inte särskilt framträdande i stadsbilden. Lokalen är också förhållandevis dyr i förhållande till den effekt man får ut av verksamheten. Biblioteket är välbesökt men behöver nya lokaler.

År 2009 togs en ny detaljplan för kulturhuset Futurum med förslag om en om- och tillbyggnad av lokalen. Byggnaden ligger centralt i Järna och utgör ett ”landmärke” i samhället. Tillbyggnaden skulle i huvudsak innehålla bibliotek, fritidsgård, föreningslokal och fritidsklubb. Trots att Järnaborna och kommunalnämnden var positiva så stannade processen och ombyggnationen med den.

Om biblioteket i Järna flyttade till nya lokaler i Futurum skulle verksamheten kunna utvecklas med både avseende öppethållande, utbud och service. Järna bibliotek skulle med detta få ett lyft och kunna förse inte bara Järnaområdet men även övriga södra kommundelar med biblioteksservice.

5.1.3 Enhörna, Mölnbo och Hölö – renodla skolbiblioteken

De tre kombinerade folk- och skolbiblioteken i Enhörna, Hölö och Mölnbo är placerade i skolorna i respektive kommundel. Ur tillgänglighetssynpunkt kan dessa biblioteks placering upplevas som ett hinder för personer som vill besöka biblioteket i form av folkbibliotek. Även om tillgängligheten är relativt god i själva biblioteket och skolbyggnaden så är placeringen ett tillgänglighetsproblem att ta hänsyn till.

Personalens uppskattningar från de tre biblioteken i Enhörna, Hölö och Mölnbo visar att biblioteken i mycket stor utsträckning används som skolbibliotek. Andelen besök och utlån under folkbibliotekstiden är begränsad och även där är många besökare barn och ungdomar från respektive skola.

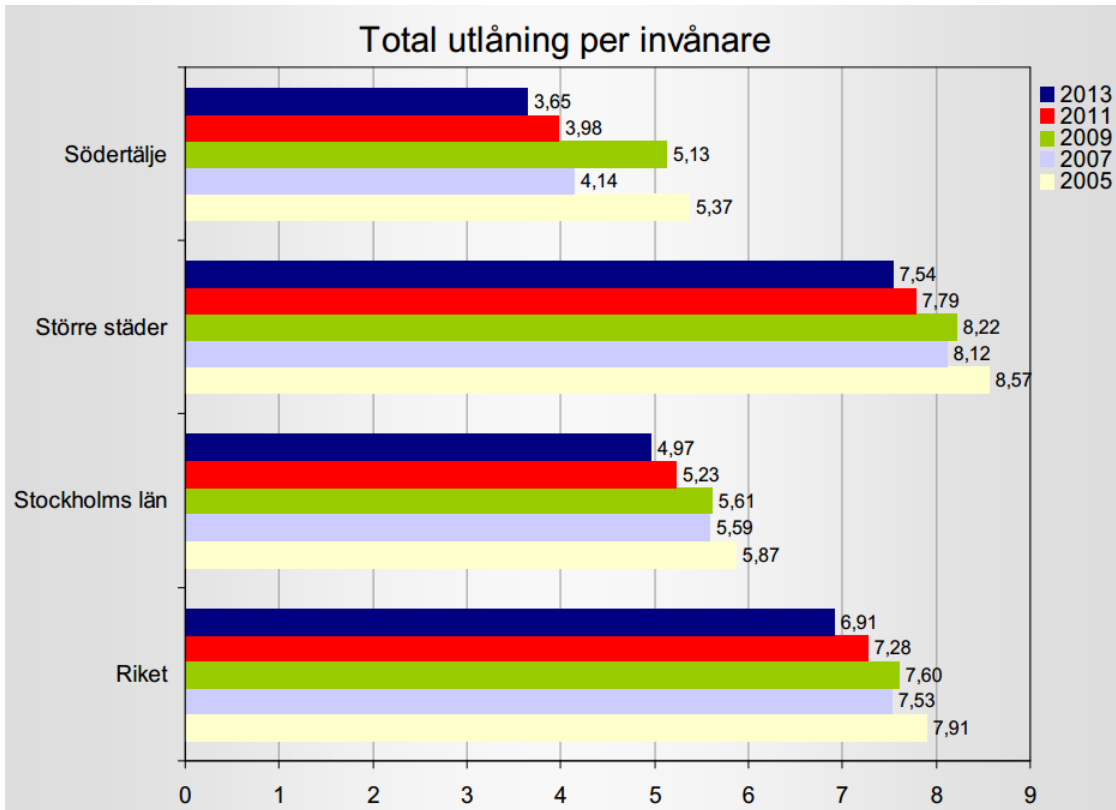
Bibliotek	Andel skolbiblioteksbesök*	Andel folkbiblioteksbesök*
Enhörna	95	5
Hölö	80	20
Mölnbo	80	20

*Personalens uppskattning

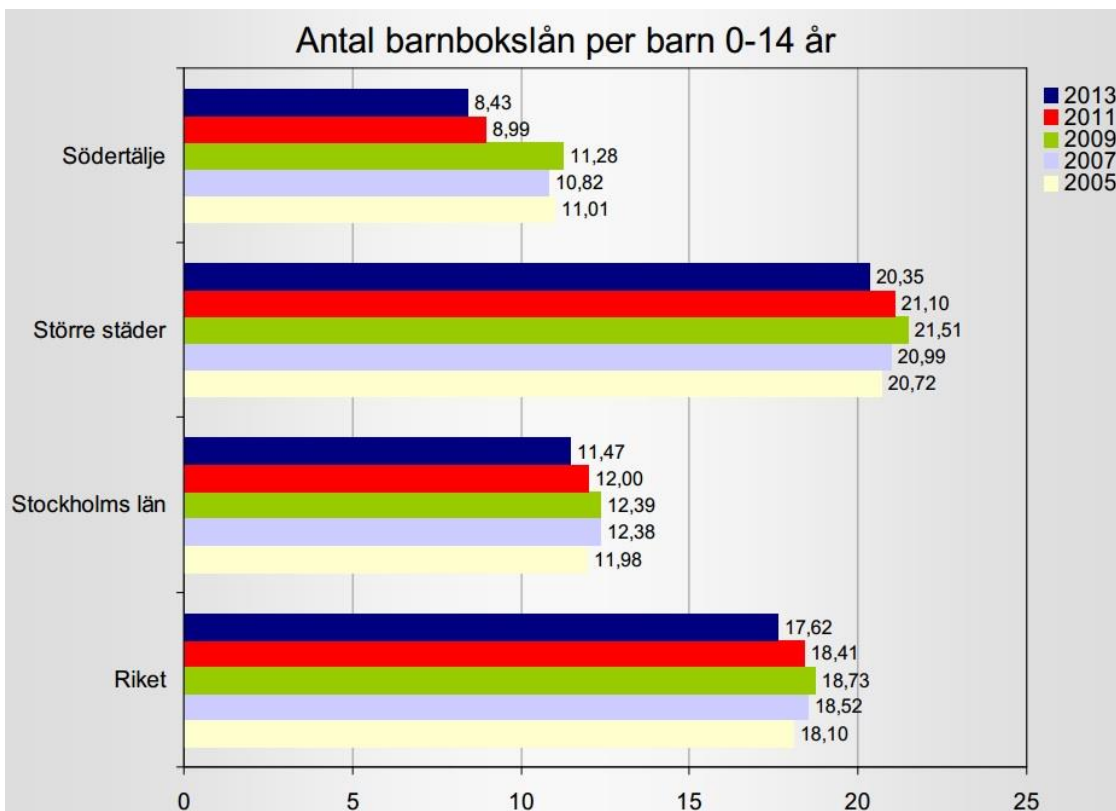
De tre biblioteken används idag främst som en plats att låna böcker på. Andra aspekter av bibliotek användningen, som mötesplats, en plats för studier och liknande är idag begränsade.

5.1.4 Lokala mötesplatser behövs i ytterområdena

Utifrån Södertäljes geografiska struktur med stadskärna, tätbebyggda ytterområden och landsbygd är inte biblioteken placerade för att utnyttjas optimalt. Tidigare fanns flera filialer i stadens ytterområden. Statistiken visar att utlåningen minskade, speciellt bland barn då den senaste filialen i Hovsjö försvann i samband med branden 2009. Antalet utlån både bland vuxna och barn är lågt i Södertälje i relation till länet och riket.

Svensk biblioteksforening, 2014

Svensk biblioteksforening, 2014

En förskjutning av biblioteksutbudet från landsbygden mot de mer tätbefolkade delarna av kommunen skulle leda till fler besök och utlån samt en bättre struktur kopplat till Södertäljes förutsättningar.

I Södertälje kommuns översiktsplan pekas flera viktiga tyngdpunkter ut. Stads kärnan är redan en tydlig tyngdpunkt medan fler mindre tyngdpunkter bör skapas: Hovsjö, Mariekälla, Geneta, Ronna, Fornhöjden och Östertälje är några av dessa. De kvaliteter som tyngdpunkterna i viss mån redan har idag och som ska stärkas är: tillgänglighet till gånggatanätet, verksamhetskluster, täthet, tillgång till handel, service, kultur och parker samt tillgänglighet till kollektivtrafik.

5.1.5 Återuppbyggnad av Hovsjö bibliotek

Fram till 2009 fanns en biblioteksfilial i Hovsjö. Filialen blev i samband med att en brand förstörde lokalerna, den sista i en rad av biblioteksfilialer i Södertälje kommun att stänga. I och med Hovsjö Hub finns nu en god möjlighet att åter starta en filial i Hovsjö. Detta är något som skulle gå hand i hand med de ambitioner som uttrycks i översiktsplanen samt att det skulle stärka Hovsjöbornas tillgång till bibliotekstjänster.

Ett samarbete med fritidsgården och skolan i Hovsjö skulle kunna ge positiva effekter på läsandet och språkutvecklingen bland barn och ungdomar i stadsdelen. Hovsjö Hubs funktion som mötesplats för de boende i området skulle också ytterligare stärkas med ett väl utvecklat bibliotek placerat mellan caféet och fritidsgården. Det skulle utveckla Hovsjö Hub och förse den med ett innehåll som idag delvis saknas. Främst bör detta bibliotek vara inriktat på litteratur för barn- och unga, digital teknik som ge tillgång till dagstidningar och information samt medier för språkinläring som kan kombineras med språkcaféer och träna svenska grupper av samma typ som idag finns på stadsbiblioteket.

5.1.6 Utveckla bibliotek som mötesplatser i Fornhöjden och Ronna

I samband med det utvecklingsarbete som pågår i Fornhöjden finns en diskussion kring en förstärkt medborgarservice i Fornhöjden. En ny biblioteksfilial skulle kunna ingå i denna service. Många av de boende i området har idag dålig kontakt med det omgivande samhället. Eftersom de omkringliggande stadsdelarna ständigt växer ökar även behovet av en biblioteksservice i området. En biblioteksfilial skulle kunna fungera överbryggande mellan de olika stadsdelarna som är av skilda karaktär. I Ronna finns liknande utmaningar och även där pågår utvecklingsprojekt.

5.1.7 Bokbuss – utred möjligheten och omfattningen

Återinförandet av en bokbuss i Södertälje kommun vore ytterligare ett sätt att säkerställa landsbygdens tillgång till bibliotekstjänster i framtiden. Idag (2013) har 81 kommuner någon form av bokbuss. Med en effektiv och tillgänglig bokbussverksamhet skulle kommundelsbiblioteken i Enhörna, Hölö och Mölnbo kunna riktas om mot renodlade skolbibliotek och därmed kunna fokusera helt på barn- och ungdomar.¹

---

¹ http://www.kb.se/Dokument/Biblioteksstatistik/Bibliotek2013_rapport_20140627.pdf (Sid 21)

5.2 Fysisk tillgänglighet

5.2.1 Stadsbiblioteket

Stadsbibliotekets lokaler är idag inte så tillgängliga som de borde vara. Biblioteket nås från Storgatan genom en uppåtgående rulltrappa samt hiss. Från Nygatan nås biblioteket via rulltrappa, trappor eller hiss. Bibliotekets lokalisering är med detta inte optimal. Lokalerna har succesivt minskats genom åren och är idag dessutom slitna. Ytskikten är i behov av en uppfräschning och ett skylt- och orienteringssystem saknas helt vilket gör lokalerna svåra för besökarna att hitta i.

Mest akut är utvecklingen av barnavdelningen som idag upplevs som oinspirerande och inte särskilt användarvänlig. Barn och unga är en prioriterad målgrupp i Södertälje kommun. Tillgängligheten för dem handlar i mångt och mycket om lokalernas utformning. Sitt- och läsmöjligheter, ommålning, anpassade bokhyllor och liknande är sådant som skapar en bättre användarvänlighet för målgruppen barn och deras föräldrar. Många barnbibliotek har även arbetat med att anpassa klassifikationssystemet efter barns förutsättningar och intresse.² Ett sätt att inspirera och locka besökarna att botanisera bland hyllorna och hitta också det de inte visste att de ville ha. En egen informationsdisk för barn- och unga saknas också idag, vilket gör att bemötandet av denna målgrupp inte blir så bra som det borde. Med en egen bemannad informationsdisk ökar närheten till dessa besökare, och de känner sig sedda och kan i högre grad få sina behov tillgodosedda. Även en avgränsad yta för programverksamhet (exempelvis sagostund) behövs på barnavdelningen, som det är utformat idag är det en stor brist för utformningen av verksamheten för denna viktiga målgrupp.

5.2.2 Järna

I samband med att en ombyggnation av kulturhuset Futurum i Järna diskuterades 2010 var även en flytt av biblioteket till dessa lokaler aktuell. Då bibliotekets lokaler idag är slitna och undangömda bör biblioteket istället lyftas fram i stadsbilden, vilket skulle öka tillgängligheten. Omkring 9 000 personer bor i Järna, ett bra befolkningsunderlag för att kunna driva en effektiv biblioteksverksamhet. Med nya tillgängliga lokaler kan biblioteket i Järna bli en välbesökt samlingspunkt i samhället.

5.2.3 Enhörna, Mölnbo och Hölö

Biblioteken i Enhörna, Hölö och Mölnbo ligger i skolbyggnader vilket minskar tillgängligheten. Bibliotekslokalerna i Enhörna och Hölö är placerade en trappa upp respektive ned och Mölnbos bibliotek finns på markplan. Inget av biblioteken har en miljö som inbjuder till besök och utnyttjande av biblioteket i form av folkbibliotek.

5.3 Öppethållande

Öppethållandet på de olika biblioteken i kommunen skiljer sig mycket åt. Naturligt är att stadsbiblioteket har mest generösa öppettiderna. Kommundelsbibliotekens öppettider varierar mellan 13.5 till 18 timmar i veckan.

---

² Att se med barns ögon - En undersökning om förändringsarbete på barnbibliotek

Stadsbiblioteket	Järna	Hölö	Mölnbo	Enhörna
Mån–tors 9–19 Fre 9–18 Lör 11–15 Sön 12–16 (okt–mars)	Mån 13–19 Tis, tors 13–17 Ons 15-19	Tis, tors 12–16 Ons 12–19	Mån 8–13 Tis, tors 17–20 Ons, fre 8–11.30	Mån 8.30–14.30 Tors 10.30–18
57 h/vecka	18h/vecka	15h/vecka	18h/vecka	13h30m/vecka

I jämförelse med många andra kommuner i landet och länet har Södertäljes stadsbibliotek förhållandevis generösa öppettider. Sedan den senaste nationella undersökningen har dessutom öppettiderna utökats med söndagsöppet under vinterhalvåret.

Öppettider (h/vecka)		
	Totalt (huvudbibliotek)	Medelöppet per filial
Riket (medelvärde)	44,4	17
Stockholms län medel	51,7	31,1
Botkyrka	Inget huvudbibliotek	35,5
Huddinge	54	31,8
Järfälla	53	30
Nacka	Inget huvudbibliotek	54,3
Norrtälje	46	13,2
Nynäshamn	42	25,5
Solna	54	98
Södertälje	53	13

På biblioteken i Enhörna, Hölö och Mölnbo är besöken få under folkbibliotekets öppettider. Mellan 5-20 procent av de totala biblioteksbesöken görs under denna tid vilket pekar på att resurserna borde riktas på ett annat sätt. Som skolbibliotek betraktat är de däremot väldigt väl utnyttjade, och efterfrågan är större än vad verksamheten kan erbjuda. Ett ambitiöst öppethållande på små biblioteksenheter kan vara svårt att kombinera med en begränsad budget och de förutsättningar som det innebär för bemanningen.

5.3.1 Utveckla Meröppet bibliotek i Järna

På senare år har MerÖppna bibliotek vuxit fram som en modell för att kunna erbjuda bibliotekstjänster på användarnas villkor. MerÖppet innebär att kunderna ges tillgång till bibliotekslokalerna även då personalen inte finns på plats. Genom sitt lånekort kommer besökarna in i lokalen och kan sedan utnyttja bibliotekets tjänster som vanligt. Meröppna

bibliotek används i stor utsträckning i Danmark och börjar bli allt vanligare även i Sverige. Biblioteken i Vårsta (Botkyrka) och Vagnhärad (Trosa) är exempel från Södertäljes närområde.

Modellen med Meröppet skulle kunna vara ett sätt att erbjuda utökade öppettider på biblioteket i framförallt Järna där kunderna efterfrågar utökade öppettider, något som dock är svårt med nuvarande bemanning. MerÖppet fungerar bäst med öppna ytor, insyn och folk i rörelse, något som inte finns i de nuvarande lokalerna i Järna. Ett nytt bibliotek i Futurum skulle däremot kunna lämpa sig bättre för MerÖppet.

5.4 Bemötande och innehåll

Ett gott bemötande av bibliotekets besökare är otroligt viktigt för bibliotekets attraktivitet. Personalens bemötande hänger nära ihop med både personaltäthet och kompetensnivå. Södertälje ligger lågt i förhållande till både riket och Stockholms län i andelen anställda bibliotekarier och i antal årsverken per 1 000 invånare. Att kunna möta besökarna och ge dem den hjälp och service som krävs förutsätter utbildad personal med rätt kompetens. I Södertälje är 43 procent av bibliotekspersonalen utbildade bibliotekarier till skillnad från 60 procent i både länet och riket. Statistik visar att personaltäthet/bemanning påverkar besök och utlån. En högre bemanning ger fler besök.³

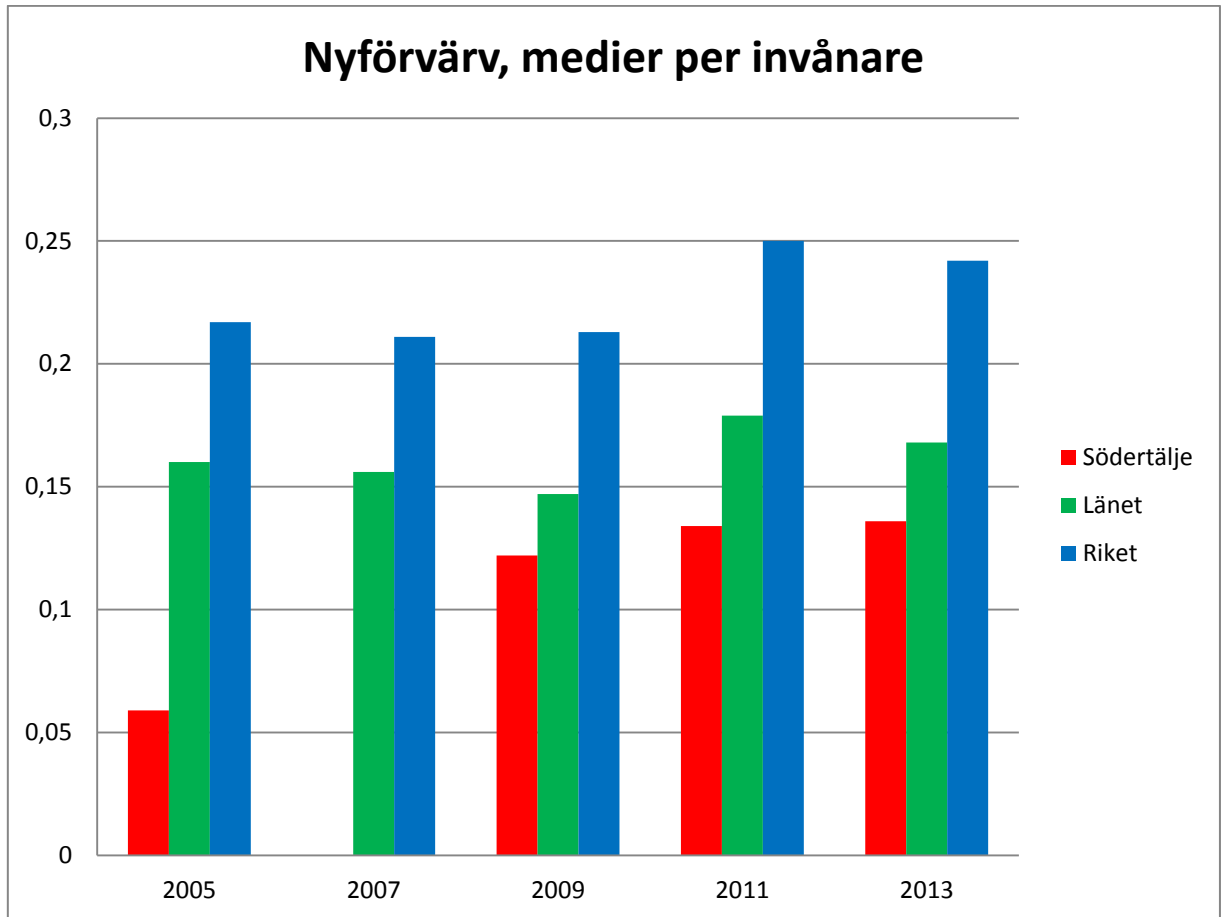
---

³ <http://www.biblioteksforeningen.org/2013/03/19/mer-personal-ger-fler-besok-och-utlan/>

Antal årsverken					
	Totalt	Bibliotekarier	Övrig personal	Andel bibliotekarier	Antal årsverken per 1000 inv.
<i>Riket</i>	4 628,32	2 756,45	1 871,87	0,60	0,48
<i>Stockholms län</i>	872,23	520,92	351,31	0,60	0,40
Botkyrka	40,15	28,75	11,40	0,72	0,46
Huddinge	38,30	33,30	5,00	0,87	0,37
Järfälla	27,95	14,75	13,20	0,53	0,40
Nacka	37,60	32,10	5,50	0,85	0,40
Norrtälje	21,60	12,20	9,40	0,56	0,38
Nynäshamn	13,92	5,80	8,12	0,42	0,52
Solna	24,00	18,00	6,00	0,75	0,33
Södertälje	33,12	14,20	18,92	0,43	0,36

I bemötande kan även medieanslaget ses som en aspekt eftersom medierna som köps in är en stor del av innehållet i bibliotekets utbud. Utbudet och vad besökarna möter i bibliotekslokalerna är en viktig aspekt av bemötande. Södertälje kommun har på grund av låg budget för medieinköp under en längre tid legat mycket lågt i förhållande till både länet och riket vad det gäller nyförvärv av medier.

5.5 Digital tillgänglighet

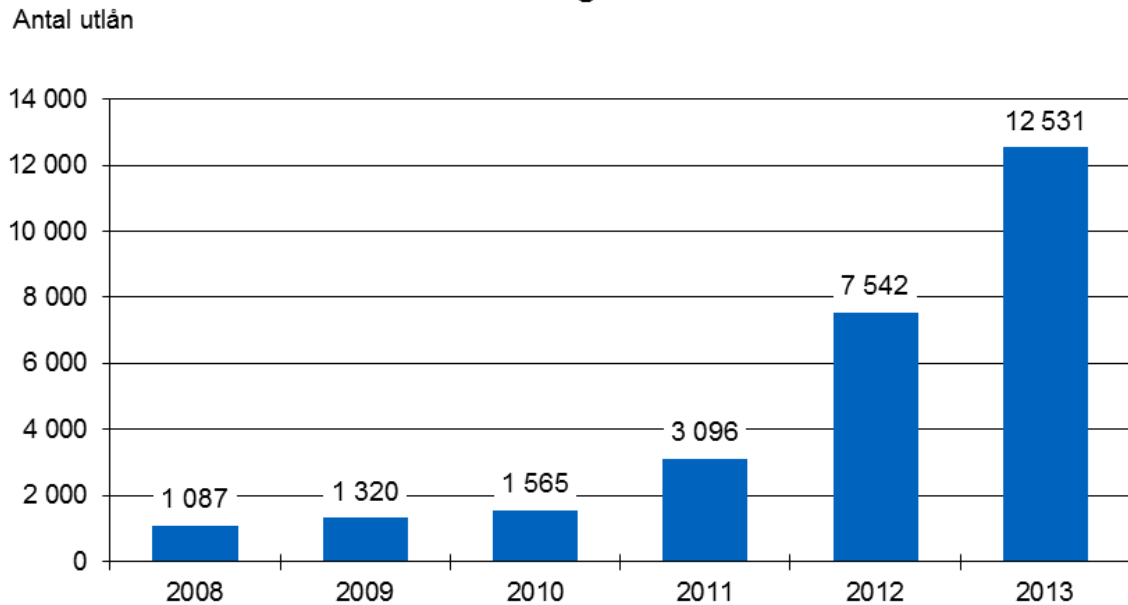
Den digitala delaktigheten blir en allt viktigare aspekt att ta hänsyn till i bibliotekens tillgänglighetsarbete. Möjligheten att stärka besökarnas digitala kompetens är kopplad till både personaltäthet och kompetens hos personalen. Den digitala delaktigheten påverkas också till stor del av utbildningsnivån och inkomstnivån i en kommun.

De tjänster folkbiblioteket erbjuder måste kunna nås oavsett var personen befinner sig och vara tillgängliga oberoende av en funktionsnedsättning. Biblioteken i Södertälje har sedan 2012 en webbplats skild från kommunens. Utöver bibliotekskatalogen ger webbplatsen åtkomst åt flera digitala tjänster såsom uppslagsverk, e-tidningar, e-musik etc.

För att öka den digitala tillgängligheten ska utvecklingen av webbplatsen ske mot en mer responsiv inriktning, dvs att layouten och skärmupplösningen anpassas beroende på om den digitala besökaren går in via telefon/surfplatta eller dator.

Utlåningen av e-böcker har ökat kraftigt. Från introduktionen 2008 fram till 2013 ökade utlåningen med drygt 1 000 procent, från 1 087 till 12 531 utlån. E-boksutlåningen kommer med största sannolikhet att fortsätta öka och bli en viktigare komponent i bibliotekets verksamhet.

E-boksutlåningen 2008-2013

Källa: Elib

Ett hinder mot e-boksutlåningens expansion kan vara kostnaderna för biblioteket: Enligt avtalet med Elib (den ledande distributören av digitala böcker), kostar varje utlåning biblioteket i dagsläget biblioteket 20 kronor (den reella kostnaden ligger på 18 kronor/utlån). Taket för låntagare ligger på två e-böcker/vecka.

År 2015 träder ett nytt avtal ikraft med en ny debiteringsmodell där priset på böckerna kommer variera utifrån priset förlagen väljer att sätta på böckerna. Nyutgivna böcker kan kosta biblioteken uppemot 75 kronor/utlån medan äldre titlar kommer att ligga kvar på 20 kronor/utlån. SKL rekommenderar att taket bör vara 30 kronor/utlån och denna modell har Södertälje valt att följa. Få förlag har idag valt att sätta rimliga prisnivåer på nya böcker och tillfälligt kommer därför tillgången att försämrats. På sikt kommer dock utbudet öka med Elibs nya modell, dels genom att antalet titlar utökas samt dels genom möjligheten att lyssna på e-ljudböcker från mobila enheter. Förändringen i Elibs modell försvårar möjligheterna att prognostisera e-boksutlåningen.

Klart är dock att oavsett ersättningsmodell, kommer bibliotekens kostnader för e-böcker att öka. Om kommuninvånarnas behov ska kunna tillgodoses behöver nya resurser tillföras.

E-bokslåntagarna är idag en förhållandevis liten och homogen grupp även om den ständigt ökar: Den genomsnittlige e-bokslåntagaren har stor läsvana, är välutbildad och är född i Sverige under 1940-1960-talen. Att nå ut till fler målgrupper torde därför i dagsläget vara viktigare än att höja utlåningen. Värt att notera är också att dagens e-bokslåntagare inte nödvändigtvis är en biblioteksbesökare, utan utgör ofta en ny användargrupp.

6. FÖRSLAG PÅ ÅTGÄRDER FÖR EN FÖRBÄTTRAD BIBLIOTEKSSTRUKTUR

Utredningen har visat på en biblioteksstruktur i Södertälje som inte går i samklang med kommunens geografiska och befolkningsmässiga struktur. Den nuvarande biblioteksstrukturen har vuxit fram kantad av kriser och nedskärningar. Idag framstår strukturen som otydlig, oplanerad och utan en medveten strategi.

Tyngdpunkten i verksamheten ligger idag på centrum och kommundelarna medan stadsdelarna och bostadsområden i stadens utkanter har sämre tillgång till bibliotek. Biblioteksresurserna behöver därför riktas om för att nå en ökad tillgänglighet för medborgarna och kostnadseffektivitet för verksamheten.

En bättre tillgång till bibliotek i utsatta områden förväntas även ge positiva effekter på läsande och språkutveckling bland barn och ungdomar. För att uppnå syftet med denna strukturutredning presenteras nedan ett antal förslag för att nå en bredare och mer effektiv tillgång till biblioteksservice. Förslagen presenteras med hjälp av en tidsplan för de kommande fem årens utveckling.

6.1 2015-2016

En översyn av lokalerna i stadsbiblioteket ska göras utifrån tillgänglighetsaspekter och användarperspektiv. Lokalerna i stadsbiblioteket är slitna och oinspirerande, framförallt barnavdelningen behöver lyftas för att bättre möta besökarnas och verksamhetens krav.

Sedan branden i Hovsjö 2009 har det saknats en biblioteksfilial i stadsdelen. Genom placering i Hovsjö Hub finns möjligheten att återigen starta upp en biblioteksfilial i området. Under 2016 ska en biblioteksfilial öppnas med placering i Hovsjö Hub. Hovsjö Hubs funktion som mötesplats för de boende i området skulle också ytterligare stärkas med ett väl utvecklat bibliotek placerat mellan caféet och fritidsgården. Det skulle utveckla Hovsjö Hub och förse den med ett innehåll som idag delvis saknas. Framst bör detta bibliotek vara inriktat på litteratur för barn- och unga, digital teknik som ge tillgång till dagstidningar och information samt medier för språkinläring som kan kombineras med språkcaféer och träna svenska grupper av samma typ som idag finns på stadsbiblioteket.

Utredningen har visat att tillgängligheten till de kombinerade folk- och skolbiblioteken i kommundelarna Enhörna, Hölö och Mölnbo är begränsad, främst beroende på att biblioteken ligger i skolbyggnader. Som skolbibliotek betraktat fungerar dessa bibliotek bra men de används idag i mycket liten utsträckning som folkbibliotek. Möjligheterna till att utnyttja biblioteket till annat än boklån är även begränsade. Resurserna bör därför riktas om så att dessa bibliotek kan fokusera på rollen som skolbibliotek. Förslaget innebär att utbildningsnämnden samtidigt övertar hela ansvaret för dessa bibliotek.

Resurserna från folkbiblioteksdelen i respektive biblioteksverksamhet omfördelas till Järna så att öppethållande och utbud här kan ökas på (för de södra kommundelarna), samt till stadsbiblioteket för Enhörnas del. Förändringen föreslås ske med start den 1 januari 2016.

För att skapa en bredare tillgång till bibliotekstjänster i hela kommunen ska kultur- och fritidskontoret i samarbete med utbildningskontoret utreda möjligheterna till att återinföra en bokbuss i Södertälje kommun.

Resurser bör också tilldelas Biblioteken i Södertälje så att det är möjligt att stärka det digitala biblioteket och arbetet med detta, öka på medieanslagen och stärka personalens kompetens i biblioteksorganisationen. Det senare handlar främst om att vid pensionsavgångar och dylikt kunna anställa personer med högskoleexamen.

6.2 2017

Biblioteket i Järna är betydligt mer tillgängligt än biblioteken i de övriga kommundelarna. Biblioteket är välbesökt men möjligheterna att utveckla verksamheten i de nuvarande lokalerna är begränsad. En flytt av biblioteket till kulturhuset Futurum bör därför åter diskuteras. Med nya, tillgängliga lokaler skulle biblioteket i Järna kunna bli en central mötesplats i Järna och även kunna täcka biblioteksbehovet i de södra kommundelarna. Det nya biblioteket ska fokusera på tillgänglighet och användbarhet. Modellen Meröppet bör prövas i det nya biblioteket, varför lokalerna behöver vara anpassade så att detta är möjligt.

Blir inte kulturhuset Futurum utbyggt och anpassat efter biblioteksverksamheten, bör en ny lokal i centrum hittas när nuvarande kontrakt löper ut 2018.

6.3 2018-2020

Vidare bör möjligheterna att stärka bibliotekstillgången även i Ronna och Fornhöjden utredas. Ett utvecklingsarbete pågår i stadsdelarna med syfte att binda ihop områdena med övriga Södertälje kommun. Medborgarcenter/idea store och liknande koncept har diskuterats och det är viktigt att även biblioteksverksamheten diskuteras och planeras in. Bibliotekstanken måste redan nu 2015 in i de projekt som pågår, viktigt att den blir en integrerad del av dem.